

column

Arnoud W.A. Boot

Is er een toekomst voor het pensioen? Springt het over zijn eigen schaduw?

TEKST Arnoud W.A. Boot

Als ik ooit oud en uitgeblust achter de geraniums uit verveling mijn eigen geschrijf van over de jaren heen door lees dan heb ik een favoriet artikel: de column "Uw pensioen een zeepbel?" van juli 1996 in het economenblad Economische Statistische Berichten (ESB). Bijna 14 jaar geleden begon ik te schrijven over hoe het Nederlandse pensioenstelsel zichzelf aan het opblazen was. Dat artikel trok twee belangrijke conclusies, de eerste was dat pensioenfondsen veel te riskant aan het beleggen waren gegaan. Ze waren net (over)actief in aandelen gestapt door de misplaatste gedachte dat de zeer positieve rendementen op aandelen over de periode 1973-1996 zo konden worden geëxtrapoleerd naar de toekomst. We hebben het geweten; de rendementen sindsdien liggen akelig dicht bij nul. De tweede was dat de zekerheid die werd gecommuniceerd, over de toekomstige pensioenen tezamen met een veel te positieve inschatting over hoe hoog ze zouden zijn, volstrekt onverenigbaar was met het beleggingsbeleid van pensioenfondsen. Dit laatste had te veel weg van een casino: je moet doorrollen, en dan win je wel een keer, en doe je het niet (dus ben je behoudend) dan ben je een dief van je eigen portemonnee, en haal je de hoge pensioenambitie nooit. Ook dat hebben we geweten. Het onverantwoorde beleggingsbeleid heeft onnodig gaten geslagen.

Maar de discussies over ons stelsel verlopen moeizaam. Was ik een roepende in de woestijn? Neen, zeker niet. Velen van mijn collega/economen hebben vergelijkbare geluiden laten horen. In de laatste 12 jaar is er ook nadrukkelijk de zorg bij gekomen dat demografische ontwikkelingen – vergrijzing – de betaalbaarheid van pensioenen steeds meer onder druk zal zetten. De steeds grotere groep ouderen, en vooral ook de langere leefverwachting, legt een steeds zwaardere hypotheek op de betaalbaarheid van pensioenen. Nog meer zorgen bestaan. Het collectieve – gemeenschappelijke – karakter van ons pensioensysteem staat onder druk. We moeten zorgen dat iedereen mee wil blijven doen. Collectieve arrangementen – vergelijk dat met de individuele woekerpolis – zijn nu eenmaal veel goedkoper.

Maar de economen als geheel waren wel roepende in de woestijn. Vertegenwoordigers van de pensioensector zelf heb ik de afgelopen 6 jaar vele malen horen roepen, wat zijn die

economen toch doemdenkers, het gaat toch goed? We weten nu dit ook beter. Een drietal door het kabinet ingestelde commissies – de commissies Doni, Frijs en Goudwaard – heeft in de afgelopen maanden zo ongeveer langs elke dimensie het failliet van het Nederlandse pensioenstelsel blootgelegd. Dit klinkt wat zwaar maar als de kernconclusies zijn dat de pensioensector rekent met een veel te optimistisch rendement op haar beleggingen naar de toekomst toe, de afgelopen jaren tientallen miljarden onnodig heeft verloren op haar beleggingen en niet instaat zal zijn in haar huidige vorm de demografische problematiek te overwinnen, dan is er echt iets mis.

De interessante vraag is waarom een sector waarin hooggekwalificeerde mensen werken en juist ook heel veel mensen met hart voor de zaak, zelf niet tijdig heeft ingezien dat er zaken zijn die moeten veranderen. Wat veroorzaakt deze inertie? We kunnen hier heel lang over filosoferen, maar kern is dat bestaande spelers sterk geneigd zijn bestaande belangen te verdedigen. Het is heel moeilijk over je schaduw heen te springen. En natuurlijk helpt het niet dat de vele insiders in de pensioensector min of meer permanent met andere insiders in gesprek zijn, en dat leidt niet tot een frisse open blik op zaken. Men draait in het eigen cirkeltje rond, en de onderlinge gezelligheid staat op gespannen voet met het denken over structuurwijzigingen of wie weet wat voor andere verstorende gedachten.

Ik heb dit vaak proberen te doorbreken door te stellen dat waar het in Nederland pensioenland over moet gaan is niet het behoud van ons pensioenstelsel met al zijn eigenaardigheden, maar juist het behoud van de sterke punten van het stelsel. Dit subtiele onderscheid is moeilijk voor insiders om te maken. Een zeker gedeeltelijk terecht kwalificering is dat de sector veelal te zelfgenoegzaam is gebleken, niet proactief reageert op maatschappelijke kritiek, een "sense of urgency" ontbeert en een interne dynamiek lijkt te missen om zichzelf te vernieuwen.

Zeker niet ten onrechte wordt de kapitaaldekking in ons stelsel (dus het opbouwen van potjes geld voor toekomstige pensioenen, in plaats van dekking via omslag, dus belastingen) gezien als een sterk punt. Het biedt een buffer, en dat heeft waarde. Maar ook hier geldt de wet van de remmende voorsprong. Ja, we hebben een betere uitgangspositie dan vele landen: om ons heen (opgebouwde vermogens, participatiegraad, etc.) maar dat is geen garantie voor de toekomst. En onze uitgangspositie is sterk verslechterd. Dus actie is nodig.

Mijn bedoeling met deze column is niet om het pensioenvraagstuk op te lossen, maar wel om U als afgestudeerde en aankomende economen te bewegen gevestigde belangen aan te pakken. Inertie is slecht voor Nederland. Keuzes en sociaal-economisch beleid moeten worden gevoerd op basis van argumenten, open discussies, en geen onnodige belemmeringen die door bestaande (eigen) belangen worden opgeroepen. Dit vereist onafhankelijkheid en scherpte, maar vooral moed. Laat U niet om verblazen door de waan (en machtsverhoudingen) van de dag. Dit is geen oproep voor anarchie, maar wel voor een actieve deelname aan de vele belangrijke maatschappelijke debatten die nu moeten worden gevoerd. Het pensioenvraagstuk is slechts een voorbeeld. ●